



FS-20161214.03A

Forum Standaardisatie

Rapport van bevindingen - Evaluatie OAI-PMH

Datum 2 december 2016

Colofon

Projectnaam	Evaluatie OAI-PMH
Versienummer	1.0
Locatie	Den Haag
Organisatie	Forum Standaardisatie Postbus 96810 2509 JE Den Haag forumstandaardisatie@logius.nl
Auteur	Joop Rasser

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Forumadvies & Managementsamenvatting	4
1 Doelstelling Rapport van bevindingen	6
1.1 Achtergrond.....	6
1.2 Aanleiding evaluatie OAI-PMH	6
1.3 Doelstelling evaluatie en het rapport	6
1.4 Aanpak	7
1.5 Leeswijzer	8
2 Toelichting op OAI-PMH	9
2.1 Algemene toelichting van OAI-PMH	9
2.2 Relatie met andere standaarden	10
2.3 Functioneel toepassingsgebied zoals vastgesteld in 2010.....	10
3 Toepassings- en werkingsgebied	12
3.1 Functioneel toepassingsgebied	12
3.2 Organisatorisch werkingsgebied	14
4 Toetsing standaard aan criteria	16
4.1 Toegevoegde waarde	16
4.2 Open standaardisatieproces	16
4.3 Draagvlak.....	17
4.4 Opname bevordert adoptie	17
4.5 Adoptieactiviteiten	18

Forumadvies & Managementsamenvatting

Waar gaat het inhoudelijk over?

Binnen organisaties worden collecties van informatie, documenten, publicaties, objecten enz. opgebouwd. Dit gebeurt vanuit de reguliere bedrijfsvoering en/of vanuit culturele of erfgoedmotieven. Vanuit de gebruikers van deze collecties is de behoefte ontstaan om deze collecties op eenduidige wijze te ontsluiten. Hiervoor maakt men gebruik van metadata die de documenten of objecten beschrijven. De open standaard OAI-PMH is ontwikkeld om metadata te verzamelen van de documenten over verschillende organisaties en domeinen heen. Zo creëert OAI-PMH interoperabiliteit en worden kostbare conversiekosten (van de ene naar de andere standaard) voorkomen.

Hoe is het proces verlopen?

Tijdens de evaluatie is een aantal bronnen geraadpleegd die

1. ten grondslag hebben gelegen aan het op de 'pas toe/leg uit' lijst zetten van deze open standaard OAI-PMH;
2. het functionele toepassingsgebied zoals geschetst ondersteunen;
3. een andere standaard hebben gekozen om toch tot dezelfde functionele toepassing te komen.

Daarnaast is een aantal gebruikers en specialisten geïnterviewd om de standaard te kunnen evalueren aangaande vindbaarheid, duidelijkheid, bruikbaarheid en toepasbaarheid. De uitkomsten van deze activiteiten zijn geprojecteerd tegen de gangbare toetsingscriteria voor deze open standaard zijnde:

1. Toegevoegde waarde
2. Open standaardisatieproces
3. Draagvlak
4. Opname bevordert adoptie

Advies aan het Forum

Het veld rond metadatering van repositories om informatie/documenten/collecties op eenduidige wijze te ontsluiten is in beweging. Opname op de lijst heeft zijn succes gehad tot het onderwijs en cultuur domein, daar wordt de standaard breed gebruikt. Daarbuiten echter niet tot nauwelijks. Ook zijn er inmiddels op verschillende niveaus en in verschillende domeinen alternatieve standaarden beschikbaar en in gebruik. Voor nieuwe gebruikers geldt dat zij vanwege deze vele standaarden door de bomen het bos niet meer zien en zullen ze niet automatisch kiezen voor de OAI-PMH standaard. Duiding betreffende de toepasbaarheid van OAI-PMH is daarom wenselijk. Verder draagt het besluit op Europees niveau aangaande de beheerorganisatie (zie 4.2) niet bij aan handhaving van de standaard op de 'pas toe of leg uit'-lijst.

Vervolg

Op basis van deze evaluatie worden de volgende activiteiten geadviseerd:

1. Laat door Kennisnet een heldere en SMART businesscase¹ rond OAI-PMH binnen het onderwijsdomein opstellen waardoor duidelijk is wat de standaard doet binnen dit domein en kan worden gemonitord of de

¹ Lees: inzicht waaruit blijkt dat de standaard grote meerwaarde heeft opgeleverd afgelopen periode en dat er nog steeds behoefte is aan de standaard OAI-PMH.

belofte rond de standaard houdbaar is. Hanteer hiervoor een uiterste datum van 1 april 2017, zodat tijdens de Forumvergadering van 19 april 2017 hierover nader kan worden besloten.

2. Start op basis daarvan de procedure voor verplaatsing van de standaard OAI-PMH op de lijst "aanbevolen" voor met name het onderwijsdomein. Of beperk de verplichte toepassing tot met name dat domein.
3. Organiseer een openbare consultatie waarbij, naast stakeholders in het onderwijs en erfgoeddomein, minimaal de volgende relevante organisaties om input wordt gevraagd: de metadata harvesting community van de basisregistraties, de gemeente archiefcommissie, het CBS, Kadaster en Waternet
4. Geef als Forum Standaardisatie duiding aan hoe om te gaan met archiefwaardige stukken in het overheidsveld, welke standaarden hierin een rol spelen en hoe OAI-PMH zich verhoudt ten opzichte van de andere open standaarden die zijn ontstaan.
5. Indien het Forum Standaardisatie onvoldoende middelen heeft om de standaard actie te monitoren verdient het aanbeveling om Kennisnet een grotere/explicietere rol te geven in het beheer van OAI-PMH binnen het onderwijsdomein.

1 Doelstelling Rapport van bevindingen

1.1 Achtergrond

Interoperabiliteit en het voorkomen van vendor lock-in is een van de doelstellingen van de Nederlandse Overheid. Een belangrijk instrument daarbij is het stimuleren van het gebruik van open standaarden door de overheid. Dit beleid wordt herbevestigd in het actieplan "Open overheid"², de digitale agenda 2011-2015³, de Digitale Agenda 2017⁴ en de kabinetsreactie op het rapport Elias⁵. Deze plannen onderstrepen de noodzaak van het zoveel mogelijk meenemen van open standaarden bij het ontwerpen van informatiesystemen.

Een van de maatregelen om de adoptie van standaarden te bevorderen is het beheren van een lijst met open standaarden, die vallen onder het principe 'pas toe of leg uit' of 'aanbevolen'. Met regelmaat worden de standaarden die op de lijst staan geëvalueerd om meer inzicht te krijgen in de stand van zaken omtrent een standaard.

1.2 Aanleiding evaluatie OAI-PMH

In het 'Werkplan 2016' is opgenomen dat het Forum dit jaar een aantal standaarden evalueert die langer dan vier jaar op de lijst staan en na plaatsing niet meer zijn getoetst of geëvalueerd. OAI-PMH is een van de drie standaarden die dit jaar worden geëvalueerd. De standaard staat sinds 2010 op de lijst met open standaarden. OAI-PMH is sinds de plaatsing op de lijst in 2010 niet meer getoetst of geëvalueerd.

Het huidige toepassingsgebied is onvoldoende scherp geformuleerd, waardoor niet duidelijk is wanneer de standaard gebruikt moet worden. Ook is er op dit moment weinig inzicht in het gebruik van de standaard en is er geen organisatie die zich inzet voor de standaard, deze promoot en ondersteunt.

1.3 Doelstelling evaluatie en het rapport

Het doel van de evaluatie is om de relevantie, de toepasbaarheid en de kwaliteit van de informatie op de lijst per standaard te waarborgen en inzicht te krijgen in de huidige en toekomstige ontwikkelingen van zowel de standaard zelf als het gebruik van de standaard.

Dit rapport heeft tot doel om eventueel bestaande onduidelijkheden met betrekking tot het functionele toepassingsgebied, het organisatorische werkingsgebied, het gebruik van de standaard en adoptieactiviteiten weg te nemen. Daarnaast doet het rapport uitspraken over de huidige relevantie en toepasbaarheid van de standaard. Waar nodig wordt een advies gegeven over de herformulering van het toepassingsgebied en de informatie op de lijst en worden er (aanvullende) adoptieadviezen gegeven.

² *Open overheid in actie, actieplan 2016-2017*

³ *Digitale agenda 2011-2015*

⁴ *Digitale agenda 2017*

⁵ *Kabinetsreactie rapport Elias*

In dit rapport wordt aangegeven hoe het Forum Standaardisatie de adviezen moet interpreteren en worden er concrete (tekst)voorstellen gegeven voor de aanpassing van de informatie op de lijst met open standaarden.

1.4

Aanpak

Dit rapport is tot stand gekomen door brononderzoek⁶ en interviews met organisaties die OAI-PMH toepassen. Hierbij is het volgende geïnventariseerd:

Onderwerp	Vragen
Functioneel toepassingsgebied	Is deze duidelijk en zo concreet mogelijk geformuleerd?
Belang	- Wat is de toegevoegde waarde van de standaard in de praktijk? - Welk probleem lost de standaard op?
Toetsingscriteria	Voldoet de standaard nog aan de toetsingscriteria?
Gebruik	- Hoe staat het met het gebruik van de standaard? - Waar wordt de standaard binnen de overheid met name toepast? - Wat zijn de toekomstige ontwikkelingen met betrekking tot gebruik?
Openstaande adoptiepunten	- Zijn de bij opname geadviseerde adoptiepunten opgevolgd? - Zijn er nieuwe adoptieadviezen te geven?
Lopende ontwikkelingen	- Wat zijn de toekomstige ontwikkelingen met betrekking tot de standaard en het interoperabiliteitsprobleem dat het oplost? - Is dit belang voor ogen?

Op basis van expertise en bronnenonderzoek is een eerste conceptadvies opgesteld. In de interviews zijn de bevindingen getoetst en aangevuld en is gevraagd naar het gebruik van de standaard. Vervolgens is de aangepaste conceptversie ter review gestuurd aan de geïnterviewde personen en de accountmanagers van de standaard van Bureau Forum Standaardisatie. Op basis van deze review zijn aanpassingen doorgevoerd.

Onderstaande tabel bevat namen van personen en organisaties die zijn geïnterviewd. Om te komen tot een 'brede' evaluatie zijn personen en organisaties benaderd die als (potentiële) gebruiker binnen de (lokale)overheid actief zijn, of als leverancier betrokken zijn bij inrichtingsvraagstukken van archiefsystemen en processen.

Naam	Organisatie	Functie
Hans Klerken	CBR	Architect
Henk Laloli	CBS	Senior informatiespecialist
Frans Dondorp	Decos	Business Developer
Edith Dassler	DocFactory	Informatie adviseur
Marcel Reuvers	Geonovum	Expert/manager Geostandaarden
Erwin Folmer	Kadaster	Senior adviseur Landelijke Voorzieningen
Jeroen Hamers	Kennisnet	Senior standaardisatie expert
Nelleke Aders	Tweede Kamer der	Specialist

⁶ Zie *Documenten die ten grondslag lagen aan de toetsing*

	Staten-Generaal	thesaurus/informatieontsluiting
Lourens Dinger	Tweede Kamer der Staten-Generaal	Adviseur digitale archivering
Ann Loogman	Waternet	Informatie architect

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een toelichting op hoofdlijnen op OAI-PMH zoals dat in 2010 is vastgesteld. Hoofdstuk 3 geeft een analyse van het huidige functioneel toepassingsgebied weer en beschrijft daarbij de geconstateerde verschillen ten opzichte van 2010. Hoofdstuk 4 geeft de gevolgen van deze bevindingen voor de toetsing tegen de criteria (toegevoegde waarde, open standaardisatie, draagvlak en opname bevordert adoptie) weer.

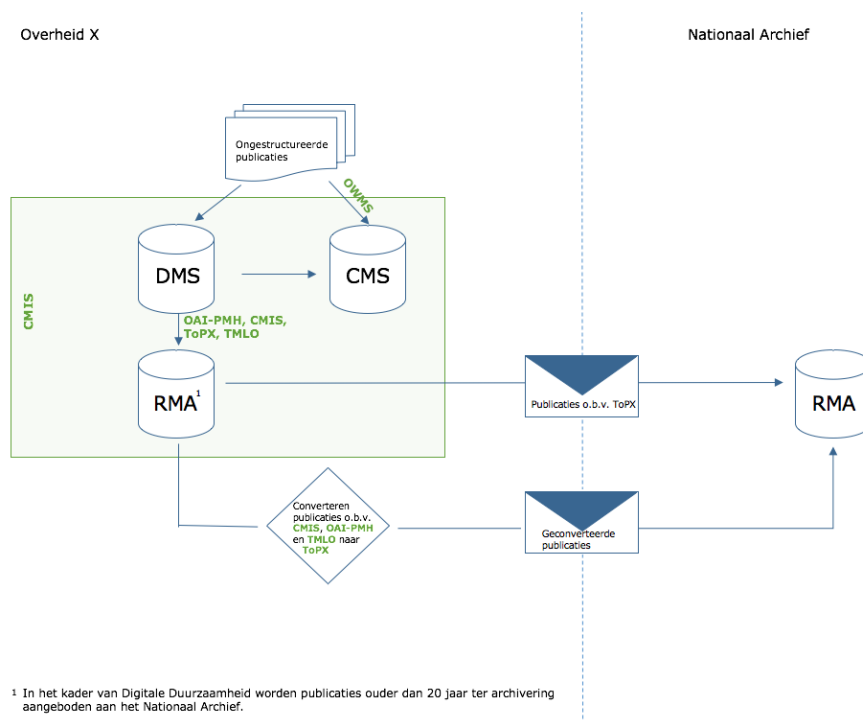
2 Toelichting op OAI-PMH

2.1 Algemene toelichting op OAI-PMH

Het Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH) is een protocol ontwikkeld door de *Open Archives Initiative* en bedoeld om de metadata te verzamelen van entiteiten in repositories. OAI-PMH is een laagdrempelig mechanisme om op eenvoudige wijze, platform- en gegevensonafhankelijk, uitwisseling tussen repositories te bewerkstelligen. Een repository is een bibliotheek met documenten of objecten (ook wel 'content' genoemd), bijvoorbeeld een (digitaal) archief. Het OAI-Protocol voor Metadata Harvesting (OAI-PMH) definieert het mechanisme om metadatasets vanuit die repositories bijeen te brengen. OAI-PMH is een technische standaard.

Toepassing OAI-PMH op basis van huidig functioneel toepassingsgebied

Veel overheidsorganisaties slaan hun documenten of bestanden op in een DMS (Document Management System). Om te kunnen vaststellen wat er in deze bestanden of documenten zit wordt er metadata vastgelegd (titel, auteur, thema, etc.). Indien het zinvol is om deze ongestructureerde data te publiceren wordt deze door middel van een CMS (Content Management Systeem) op bijvoorbeeld internet geplaatst. OWMS (Overheid Web Meta Standaard) is de standaard die bepaalt welke metadata in dit geval relevant is om vast te leggen.



Na verloop van tijd is de ongestructureerde data niet meer actueel. Op basis van het archiefbeleid en de retentieschema's⁷ van de betreffende organisatie wordt deze data in een zogenaamd RMA (Records Management Archief) geplaatst. Daarnaast worden collecties opgebouwd vanuit cultuur en/of erfgoedmotieven. OAI-PMH beschouwt deze repositories als collecties, verzamelt de metadata en maakt het mogelijk deze metadata onder te brengen in een centraal zoekstelsel.

De standaard definieert een aantal 'vragen' die aan een digitale bibliotheek gesteld kunnen worden. Bijvoorbeeld: 'welke content zit er in deze bibliotheek?', 'geef de metadata van deze verzameling documenten', etc. De bibliotheek levert vervolgens deze metadata aan het zoekstelsel. Het zoekstelsel kan dit vervolgens weer opnemen in een totaalindex, waarin gebruikers kunnen zoeken.

Twee belangrijke opmerkingen hierbij:

1. OAI-PMH is generiek, dat wil zeggen: het is niet toegesneden op een bepaalde sector of een bepaald domein. De standaard wordt veel gebruikt in de archief, cultuur en erfgoedsector, het is dus geen specifieke onderwijsstandaard.
2. OAI-PMH specificeert *niet* hoe de digitale content uiteindelijk door de gebruiker uit de onderliggende bibliotheek wordt gehaald en welk formaat de digitale content heeft. Hiervoor zijn andere standaarden nodig (zoals bijv. FTP en PDF/A).

In het verbinden van repositories van verschillende domeinen schuilen diverse inhoudelijke discussies aangaande semantiek, techniek en oplossing. Door te kiezen voor een standaard wordt interoperabiliteit gegarandeerd en worden kostbare conversiekosten (van de ene naar de andere standaard) voorkomen. De uitdaging van deze standaard schuilt in het ruimte laten aan domein specifieke informatie en het verbinden op archiefgenerieke informatie.

2.2 Relatie met andere standaarden

NL LOM en OAI-PMH werken nauw met elkaar samen bij het ontsluiten en metadateren van onderwijsmateriaal. OAI-PMH is een standaard voor het verzamelen van metadata uit repositories (een bibliotheek met documenten of objecten) en in NL LOM staat beschreven welke metadata toegekend moeten worden aan educatieve content.

OAI-PMH vraagt van bibliotheken dat zij in ieder geval metadata conform de internationale standaard Dublin Core kunnen leveren.

2.3 Functioneel toepassingsgebied zoals vastgesteld in 2010

In 2010 is het volgende functioneel toepassingsgebied vastgesteld:

Het vraaggestuurd aanbieden en ophalen van verzamelingen metadata uit bibliotheken met (digitale) documenten of andere objecten, met als doel het opnemen van deze metadata in een centrale bibliotheek. Uitgezonderd zijn die toepassingen waarvoor op basis van de lijst voor 'pas toe of leg uit' het gebruik van OSB (nu: Digikoppeling) verplicht is.

Bij opname is er een aantal opmerkingen op het toepassingsgebied meegegeven:

⁷ Door middel van archiefbeleid en retentieschema's geven organisaties aan wat hun bewaartermijnen en compliance regels zijn aangaande juridical en wet- en regelgeving.

- Het gaat om bibliotheken in de vorm van digitale collecties of repositories.
- In het toepassingsgebied is gekozen voor de kwalificatie 'vraaggestuurd aanbieden en ophalen van verzamelingen metadata' om onderscheid te maken met andere vormen van uitwisseling van metadata, die niet door OAI-PMH worden ondersteund. Het gaat dus om een interactief pull-model (actieve bevraging). Niet om een niet-interactief model ('spidering' van online content) of een push-model waarbij het initiatief van de aanbieder van metadata uitgaat.
- Er is gekozen voor een doelbinding: het doel van de uitwisseling van metadata moet zijn 'het opnemen ... in een centrale bibliotheek'. Hierdoor wordt voorkomen dat veel lopende ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, waarbij metadata wordt uitgewisseld, onbedoeld binnen het toepassingsgebied vallen.
- In het expertonderzoek in 2010 bleek dat er een interferentie kan ontstaan indien (op basis van de lijst) zowel OAI-PMH als Digikoppeling toegepast moet worden. Hoewel de kans hierop klein is, wordt dit door opname van een bepaling over Digikoppeling voorkomen.
- Het gaat om "verzamelingen metadata uit bibliotheken met (digitale) documenten of objecten". Buiten het toepassingsgebied valt het uitwisselen van alleen gestructureerde data die is vastgelegd in databases, zoals bijvoorbeeld bij Basisregistraties het geval is.

3 Toepassings- en werkingsgebied

Van overheidsorganisaties wordt verwacht dat zij de lijst met open standaarden hanteren bij aanbestedingstrajecten volgens het 'pas toe of leg uit'-regime. Afhankelijk van de aan te schaffen functionaliteit zal bepaald moeten worden welke koppelvlakken geïmplementeerd moeten worden, en welke standaarden uit de lijst hiervoor ingezet dienen te worden.

In dit hoofdstuk wordt de invloed van een aantal ontwikkelingen op het toepassings- en werkingsgebied van OAI-PMH geanalyseerd.

Analyse: Bij het doornemen van de stukken en beschrijvingen van de open standaard is geconstateerd dat daar waar de inhoudelijke beschrijvingen en de onderliggende documenten zich richten op een standaard voor de gehele overheid, er bij de beschrijving van deze open standaard op de "pas toe/leg uit"-lijst sprake is van een specifiek domein, namelijk leermiddelen (trefwoord), onderwijs en loopbaan (domein implementatie). Dit komt vermoedelijk doordat de aanmelding van de standaard oorspronkelijk uit het onderwijsdomein is gekomen. De toepassing van de standaard is echter breder. Vanuit het perspectief van de lijst kan dit mede zijn bepaald door de beperkte adoptiefocus waardoor organisaties op het 'verkeerde been' zijn gezet. Met de introductie van 'nieuwe' standaarden tot gevolg.

3.1 Functioneel toepassingsgebied

Het functioneel toepassingsgebied voor OAI-PMH is in 2010 als volgt geformuleerd:

Het vraaggestuurd aanbieden en ophalen van verzamelingen metadata uit bibliotheken met (digitale) documenten of andere objecten, met als doel het opnemen van deze metadata in een centrale bibliotheek. Uitgezonderd zijn die toepassingen waarvoor op basis van de lijst voor 'pas toe of leg uit' het gebruik van OSB (nu: Digikoppeling) verplicht is.

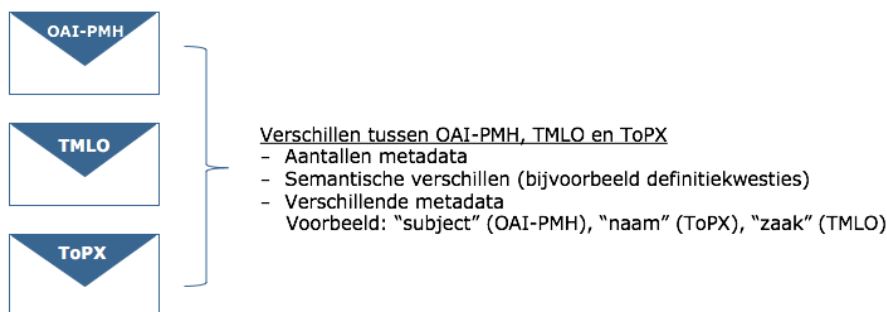
Analyse van het functioneel toepassingsgebied

OAI-PMH bevindt zich momenteel in een dynamisch werkveld waarin op verschillende niveaus concurrerende en overlappende standaarden beschikbaar en in gebruik zijn. Denk hierbij aan:

- NEN23081 - Standaard voor Metadata voor het beheren van metagegevens voor archiefbescheiden
- CMIS - **Content Management Interoperability Services**, is een open ICT-standaard op het gebied van het beheer en uitwisseling van ongestructureerde data uit repositories zoals DMS, CMS en RMA (zie ook voorbeeld zoals beschreven in hoofdstuk 2). CMIS staat ook op de lijst van open standaarden. CMIS werkt vooral voor organisaties die de levenscyclus van hun collecties (van publicatie tot archief) willen duiden.
- TMLO - **Toepassingsprofiel Metadatering Lokale Overheden** wordt op dit moment vanuit KING ontwikkeld. Onduidelijk is of TMLO op XML-niveau een eigen laag krijgt of hiervoor aansluit bij ToPX. Met behulp van het TMLO kunnen alle decentrale overheden al hun

informatie (documenten, publicaties, collecties, etc) straks op dezelfde manier metadateren.

- ToPX - ToPX 2.3 is het XML formaat dat binnen het Nationaal Archief gebruikt wordt voor het uitwisselen van metadata betreffende archief collecties.
- Internationaal wordt er gewerkt aan een standaard (in opkomst) voor de uitwisseling van gegevens tussen RMA en ontvangend e-depot.



Figuur 2: Verschillen tussen OAI-PMH, TMLO en ToPX

Op dit moment dekt elke van bovengenoemde standaard zijn eigen domein en toepassing af (zie ook figuur). Dit betekent dat er sprake is van conversie als er tussen deze standaarden moet worden samengewerkt. Of als, zoals beschreven staat in de archiefwet, bescheiden moeten worden overgebracht naar archiefbewaarplaatsen. Aangezien er tot op heden geen consequenties worden verbonden aan het niet overbrengen van stukken naar het Nationaal Archief danwel het toepassen van "pas toe/leg uit" standaarden is deze wildgroei van standaarden mogelijk. Met deze wildgroei is er nog te weinig aandacht voor welke standaarden zorgen voor samenhang, beter en eenduidig gebruik betreffende het doorzoeken van repositories. Daarnaast is er vanuit het veld behoefte aan duiding hoe deze standaarden te positioneren zijn ten opzichte van elkaar. 'Kan ik ze overlappend gebruiken?, Sluiten ze elkaar uit?, etc.'

Op basis van de interviews met betrokkenen kan worden geconstateerd dat OAI-PMH:

- De beoogde werking invult en daarmee een krachtig instrument is voor organisaties die met deze standaard werken. Het gaat hierbij vooral om organisaties die vroegtijdig zijn gestart met het werken met deze standaard. Deze bevinden zich vooral in het onderwijsdomein en aanpalende gebieden, zoals Beeld en Geluid, Pictura en Europeana.
- Binnen bepaalde domeinen (zie boven) is ingehaald aangezien er inmiddels meerdere modernere standaarden zijn die een bredere en/of specialistische en daarmee betere werking hebben (CMIS, TMLO, ToPX).

Als nieuwe formulering voor het functioneel toepassingsgebied wordt dan ook een versmalling voorgesteld, dit is ook in lijn met de adoptiefocus en er is daardoor een betere afbakening met CMIS:

Het vraaggestuurd aanbieden en ophalen van verzamelingen metadata uit bibliotheken met (digitale) documenten of andere objecten gericht op leermaterialen en kunsthistorische objecten, met als doel het opnemen van deze metadata in een centrale bibliotheek.

3.2 Organisatorisch werkingsgebied

Het organisatorisch werkingsgebied van OAI-PMH is in 2010 als volgt geformuleerd:

Overheden en instellingen uit de publieke sector.

Uit de evaluatie is gebleken dat de beoogde werking van 'pas toe of leg uit' zijn doel heeft gemist waardoor er inmiddels (of nog steeds) een veelheid aan standaarden wordt gehanteerd (zie 3.1). Hiervoor is een aantal redenen te noemen:

- Onbekendheid: een groot aantal geïnterviewde organisaties geeft aan niet bekend te zijn met de 'pas toe of leg uit'-lijst. Defacto standaarden binnen het eigen domein worden toegepast omdat deze vanuit de softwareleveranciers waarmee de organisaties zaken doen wordt aangereikt, beheerd en ondersteund. Dit geldt met name voor CMIS waarvoor een betere afbakening noodzakelijk is.
- Onvoldoende functionele werking: door KING is er voor gekozen om ten behoeve van lokale overheden een eigen standaard te ontwikkelen, namelijk TMLO.
- Governance en sturing: OAI-PMH wordt op internationaal niveau beheerd waardoor sturing op ontwikkeling, beheer en toepassing als te gering wordt ervaren. Standaarden zoals CMIS en TMLO kennen een actievare en betere organisatorische inbedding.
- Grote afstand ten opzichte van de beheerorganisatie. Doordat de beheerorganisatie van OAI op een te grote afstand staat is (nationale) beïnvloeding lastig terwijl daar wel behoefte aan is. Dit zorgt ervoor dat de gang naar andere standaarden toeneemt.

Met deze ontwikkeling ontstaat een veelheid aan gelijksoortige standaarden van waaruit de duiding hoe deze standaarden zich tot elkaar verhouden ontbreekt. Dit maakt het voor nieuwkomers die (nog) niet gebonden zijn aan een van deze standaarden lastig om te komen tot een keuze en lastig zicht te hebben op hoe de verschillende standaarden zich tot elkaar verhouden.

Voorbeeld: Stel een waterschap bevindt zich in een pakketselectietraject voor een RMA. Kies ik dan voor OAI-PMH (verplicht op basis van "Pas toe/Leg uit"), TMLO op basis van de aanwijzingen vanuit KING voor Lokale Overheden, of ToPX omdat ik weet dat al mijn stukken na 20 jaar naar het Archief gaan. Ongeacht de keuze die ik maak word ik geconfronteerd met conversie kosten indien ik moet communiceren met een andere standaard.

Door in 2010 specifiek te kiezen voor leermiddelen heeft de 'pas toe of leg uit'-verplichting voor de standaard binnen dit domein wel gewerkt. De opname van OAI-PMH binnen Edustandaard door Kennisnet heeft er voor gezorgd dat OAI-PMH binnen het onderwijsdomein nog steeds volop en succesvol wordt gebruikt. Edustandaard biedt ondersteuning voor deze standaard als dat nodig is. Het is een zeer stabiele en overzichtelijke standaard die feitelijk weinig ondersteuning vergt. De standaard wordt onverminderd gebruikt voor het uitwisselen van metadata tussen metadata repositories.

Op basis van deze analyse wordt voorgesteld om het organisatorisch werkingsgebied niet verder aan te passen. De versmalling in het functionele toepassingsgebied zorgt voor voldoende duiding.

FS-20161214.03A

4 Toetsing standaard aan criteria

Dit hoofdstuk beschrijft wat de analyse vanuit hoofdstuk 3 betekent indien daar de huidige toetsingscriteria op worden toegepast.

Tijdens de evaluatie is gekeken of de standaard nog voldoet aan de toetsingscriteria:

5. Toegevoegde waarde
6. Open standaardisatieproces
7. Draagvlak
8. Opname bevordert adoptie

Deze criteria staan beschreven in het rapport, "*Toetsingprocedure en criteria voor indieners en experts*", dat op de website www.forumstandaardisatie.nl/open-standaarden staat. Het resultaat van de toetsing tegen versie 2.0 van de criteria staat in dit hoofdstuk per criterium beschreven.

4.1 Toegevoegde waarde

De interoperabiliteitswinst en andere voordelen van adoptie van de standaard wegen overheidsbreed en maatschappelijk op tegen de risico's en nadelen.

Het metadateren van ongestructureerde informatie is een activiteit die tijd kost van de organisatie en voor toekomstig gebruik en toekomstige afnemers wordt gedaan. Immers elk document en elke publicatie zal door de organisatie die de content beheert moeten worden voorzien van de in de standaard afgesproken metadata. De standaard moet ervoor zorgen en borgen dat dit proces duurzaam is; 'first time right'. Tot op heden zijn alleen zachte businesscases aangetroffen waarvan de toegevoegde waarde meestal buiten de eigen organisatie ligt.

Conclusie criteria 'Toegevoegde waarde'

Tijdens de evaluatie is gebleken dat er binnen de organisaties die werken met een metadateringsstandaard, geen heldere (SMART) business cases ten grondslag liggen aan het hanteren van deze standaard. De toekomstige interoperabiliteitswinst is een belofte die tot op heden niet meetbaar is gemaakt. Anderzijds is in het onderwijsdomein wel gebleken dat door gebruik van de standaard zowel het eigen lesmateriaal als het lesmateriaal van anderen (beter) terug te vinden is en ook op andere plekken beschikbaar is. Het ontbreken van een heldere businesscase maakt de adoptie van deze standaard moeizaam en het verplichten van deze standaard moeilijk verdedigbaar.

4.2 Open standaardisatieproces

De ontwikkeling en het beheer van de standaard zijn op een open, onafhankelijke, toegankelijke, inzichtelijke, zorgvuldige en duurzame wijze ingericht.

OAI-PMH wordt op Europees niveau beheerd door de OAI-organisatie in Brussel. Tijdens de bijeenkomst van het *European Multi-Stakeholder*

Platform on ICT standardisation op 16 juni is er een uitspraak gedaan betreffende dit criterium (zie bijlage). Zij heeft vastgesteld dat de organisatie OAI geen formele juridische status heeft en zodoende niet aan de door de EC gewenste invulling van wat een 'organisatie' is voldoet. Dit was nog niet eerder in een toetsingstraject aan de orde geweest: er stond ook niet omschreven waaraan een 'organisation' moet voldoen. De juristen van de EC hebben desgevraagd gesteld dat er een 'legal status' moet zijn.

Conclusie criteria 'Open standaardisatieproces'

Al is binnen de toetsingscriteria van het Forum nooit expliciet gemaakt wat exact onder een organisatie wordt verstaan. Met de uitspraak van het European Multi-Stakeholder Platform on ICT standardisation zou je wel kunnen redeneren dat OAI-PMH niet (meer) voldoet aan punt 2.3 van het criterium 'Open standaardisatieproces: Is de ontwikkeling en het beheer van de standaard belegd bij een onafhankelijke non-profit standaardisatieorganisatie?'.

4.3

Draagvlak

Aanbieders en gebruikers moeten voldoende ervaring hebben bij het ondersteunen, implementeren en gebruiken van de standaard.

Zoals beschreven in hoofdstuk 3 is er voldoende draagvlak voor deze standaard binnen het onderwijsdomein en enkele aanpalende gebieden. Voor overige domeinen zijn inmiddels specifiekere en functioneel betere alternatieven ontwikkeld namelijk CMIS, TMLO en ToPX (zie 3.1).

Conclusie criteria 'Draagvlak'

Doordat er binnen Nederland niet is geïnvesteerd in het organiseren van een community rond de standaard OAI-PMH is de standaard buiten het onderwijsveld niet opgepakt (zie 3.2) en ingehaald door domein- en softwarespecifieke (open) standaarden. Ook opname op de lijst heeft daar niet aan kunnen bijdragen.

Let op: tijdens de evaluatie is **niet** geconstateerd dat de standaard niet werkt. Binnen het onderwijsdomein (Uitgevers, scholen) en aanpalende gebieden (Beeld en Geluid, Pictura) van waaruit OAI-PMH op de lijst "pas toe/leg uit" is gezet kent de standaard wel een breed gebruik en functioneert deze zoals bedoeld.

4.4

Opname bevordert adoptie

De opname op de lijst is een geschikt middel om de adoptie van de standaard te bevorderen.

Er zijn twee lijsten: de lijst met aanbevolen standaarden en de lijst voor 'pas toe of leg uit'. Deze laatste lijst is bedoeld om standaarden een extra stimulans te geven wanneer:

1. Hun huidige adoptie binnen de (semi-)overheid beperkt is;
2. Opname bijdraagt aan de adoptie door te stimuleren o.b.v. het 'pas toe of leg uit' regime.

De lijst met aanbevolen standaarden vormt een referentie voor standaarden die veel gebruikt worden. Als standaarden voldoen aan enkele basisvoorwaarden (voor o.a. openheid), er is geen discussie over

en de standaarden worden breed gebruikt, dan vindt opname op die lijst plaats.

Het plaatsen van de standaard OAI-PMH op de 'pas toe of leg uit'-lijst betekent enerzijds een verplichting in gebruik en anderzijds een stimulering van deze standaard. Vanuit het Forum heeft adoptieondersteuning van deze standaard geen prioriteit en er zijn ook geen andere organisaties binnen de overheid die deze rol op zich nemen. Doordat de beheerorganisatie teveel op afstand staat (Brussel) heeft dit tot gevolg dat er:

- onvoldoende zichtbaarheid is voor nieuwe gebruikers aangezien de "pas toe/leg uit" verplichting bij veel geïnterviewde niet bekend is;
- verwatering van bestaande contacten (expert groep) optreedt;
- er geen/onvoldoende monitoring is op gebruik, en
- er geen/onvoldoende zicht is op ontwikkelingen in het veld waardoor duiding van de standaard ten opzichte van nieuwe ontwikkelingen niet mogelijk is.

Conclusie criteria 'Opname bevordert adoptie'

Het organiseren en stimuleren van een standaard als OAI-PMH is zinvol indien er voldoende tijd en geld wordt ingezet om deze stimulerende en duidende rol in te vullen. Alleen het plaatsen op de lijst is onvoldoende. Indien deze middelen niet voorhanden zijn kan OAI-PMH beter op de lijst 'aanbevolen' standaarden worden gezet. Zoals blijkt uit de afgelopen vijf jaar zal de standaard binnen het onderwijsdomein en aanpalende gebieden actief worden ingezet met een monitorende rol van Kennisnet. Binnen de overige domeinen worden eigen standaarden ontwikkeld.

4.5 Adoptieactiviteiten

Gebruik van de standaard is het einddoel van het Forum en Nationaal Beraad. Plaatsing op de lijsten is hiervoor een goede stap, maar voor het daadwerkelijk adopteren (implementeren en gebruiken) van de standaard is vaak aanvullende actie benodigd. Aanvullend kan het Forum Standaardisatie dan ook bijdragen aan de adoptie van de standaard door het actief inzetten van adoptie-instrumenten of ondersteunende acties. Welke kansen zijn er om de adoptie te versnellen en welke drempels bestaan er die de adoptie van de standaard hinderen?

Bij de opname op de 'pas toe of leg uit'-lijst zijn in 2010 door de experts geen adoptieactiviteiten gedefinieerd. Door het ontbreken hiervan is mogelijk ook geen eigenaarschap gecreëerd, waardoor niemand zich verantwoordelijk voelt voor activiteiten ter adoptie van de standaard.

Bijlage:

European Multi-Stakeholder Platform on ICT standardisation

Meeting of 16 June 2016

[...]

6. Identification of ICT specifications

6.1 Reports from the evaluation working groups

For advice

- **OAI-PMH version2.0**

Emilio Davila Gonzalez (DG CNET) reported on the advice of the EC legal service on whether OAI could be considered as "any other organisation based on membership" in the sense of Annex II, The EC legal service advised that the OAI could be considered as such provided that they have a legal status. OAI answered that they do not have a legal personality. As such they cannot fulfil the Annex II criterion. Due to the non-fulfilment, the MSP gave a negative advice.